

Prof. dr Nataša Mrvić Petrović¹
Prof. dr Zdravko Petrović²

NAKNADA ŠTETE U OBLIKU RENTE U FRANCUSKOM I ENGLESKOM PRAVU

Apstrakt

Naknada vanugovorno prouzrokovane štete u obliku rente jeste specifičan način naknade buduće materijalne štete. Rentom se obezbeđuje imovinska sigurnost oštećenog, što je naročito važno u slučaju velikih šteta izazvanih telesnom povredom, bolešću ili smrću lica. U radu se poredi kontinentalno (francusko) i anglosaksonsko (englesko) pravo. Autori objašnjavaju sličnosti i razlike između dva sistema, konstatujući da je u francuskom pravu renta jedan od mogućih načina naknade štete, dok se u engleskom pravu prioritetno naknada odmerava u jednokratnom novčanom iznosu. Autori opisuju oba pravna sistema i konstatuju da se razlike među njima smanjuju, jer je i u Engleskoj sudu dato ovlašćenje da odredi periodičnu isplatu naknade, ako je to u najboljem interesu oštećenog. Opisan je način odmeravanja rente i situacija u praksi.

Ključne reči: materijalna šteta, izgubljeno izdržavanje, izgubljena zarada, renta, francusko pravo, englesko pravo

1. Uvod

Pravo na naknadu vanugovorno prouzrokovane štete u obliku novčane rente predstavlja važan građanskopravni mehanizam zaštite prava oštećenih koji trpe štete čije su posledice dugotrajne i protežu se u budućnost. Kao i u pravu Republike Srbije, tako je i u uporednom pravu isplata naknade štete u obliku novčane rente specifičan i izuzetan način naknade štete u odnosu na naturalnu restituciju i novčanu naknadu isplaćenu jednokratno. Isplatom naknade u obliku rente ostvaruje se značajna socijalna funkcija, budući da se na taj način za duži period ili doživotno štite imovinski interesi oštećenog lica, što je od naročitog značaja kada su u pitanju štete prouzrokovane smrću, telesnom povredom ili oštećenjem zdravlja.

¹ Naučni savetnik, Institut za uporedno pravo u Beogradu, mail:nmrvic@icl.rs

² Advokat, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta "Megatrend" u Beogradu, mail:petroviczdravko@sbb.rs

Aktuelna uporednopravna analiza naknade štete u obliku rente se retko susreće u literaturi³, tako da postoji potreba da se uporede kontinentalno i anglosaksonsko pravo zato što je naknada štete u obliku rente područja u kome su, u novije vreme, primetna približavanja dva pravna sistema. Ostvarivanje prava na naknadu štete u obliku rente objašnjeno je po metodu *core legislation* na primerima iz francuskog prava koje se može smatrati predstavnikom kontinentalnog pravnog sistema i prava Engleske i Velsa, koje predstavlja anglosaksonski pravni sistem. Rešenja iz nemačkog prava, koja u mnogome podsećaju na odredbe domaćeg zakona koji uređuje obligacione odnose, nije bilo potrebe analizirati upravo zbog međusobne sličnosti navedenih pravnih sistema. Stoga je cilj rada bio da se ustanove sličnosti i razlike između francuskog i engleskog prava i objasne kriterijumi kojima se sudovi rukovode pri izboru rente kao najpogodnijeg načina naknade štete u konkretnim slučajevima.

2. Francusko pravo

U kontinentalnom pravu se periodično isplaćena odštetna renta smatra pogodnim oblikom naknade šteta čije se trajanje proteže u budućnost, u slučaju kada su štete prouzrokovane smrću, telesnom povredom ili oštećenjem zdravlja. Važno je istaći da u francuskom pravnom sistemu, kao i u nekim drugim (na primer, švajcarskom), za razliku od nemačkog, sud nije vezan posebnim zakonskim pravilima po kojima bi, u navedenim slučajevima, naknadi štete u obliku rente trebalo da dâ prednost u odnosu na jednokratnu novčanu naknadu⁴. Sud diskreciono odlučuje hoće li će odrediti novčanu naknadu štete u jednom iznosu ili u obliku rente, ali uobičajeno vodi računa o predlozima stranaka.

Francuski građanski zakonik⁵ predviđa generalno pravilo o pravu na naknadu štete u korist onoga kome je šteta pričinjena (član 1382), ne praveći razliku između materijalne i nematerijalne štete. Pravilo odgovara jedinstvenom, vrlo široko shvaćenom, konceptu štete, pod kojom se podrazumeva svaka povreda ili gubitak koji trpi oštećeni, a može se popraviti naknadom. Premda je u Francuskom građanskom zakoniku koncept štete jedinstven, u praksi se

³ Kod: Filipović A.(1999), *Određivanje visine naknade štete u obliku rente*, Beograd, 21-22, 36-37, 71-72, 88-89, Mrvić Petrović N., Petrović Z., Filipović A.(2000), *Obavezno osiguranje od autoodgovornosti i naknada štete*, Beograd, 198-199, Petrović Z., Todorović V., *Naknada štete u obliku rente*, Beograd 2004, 42-44, H. Koziol (ed), *Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective*, Wien 2015, *passim*.

⁴ Makesinis B., Unberath H.(2002), *The Remaining Grounds and the Law of Damages*, Oxford and Portland - Oregon⁴, 912. Da sud može pod jednakim uslovima dosuditi rentu ili jednokratni iznos i: Moréteau O., „Basic Questions of Tort Law from a French Perspective“, in: *Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective*, H. Koziol (ed.), Wien 2015, 90.

⁵ Francuski građanski zakonik (*Code Civil*) iz sa poslednjim izmenama od 3. januara 2018. godine (u primeni od 9. maja 2018.), dostupno na: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20080121>, 9. 5. 2018.

pravi razlika između štete pričinjene povredom materijalnih dobara oštećenika – *préjudices matériel* (ili, slično tome, *préjudices économiques, patrimonial, pécuniaire*) nasuprot povredama prava ličnosti (*préjudices moral, préjudices personnels* (*préjudices non-économiques, extrapatrimonial, non pécuniaire*))⁶. Razlika između materijalne i nematerijalne štete značajna je zato što uslovljava načine popravljavanja štete, tako da se renta isplaćuje za štete na materijalnim dobrima, iako nije moguće uvek dosledno razgraničiti materijalne štete i štete koja nastaju povredom prava ličnosti⁷.

Novčana renta, kao oblik naknade buduće materijalne štete, prozrokovane protivpravnom radnjom štetnika kojom je izazvana smrt, telesna povreda ili oštećenje zdravlja, dopunjuje zaštitu prava oštećenih koja se postiže prvenstveno kroz sistem zdravstveno-invalidske zaštite i socijalnog osiguranja. Znači da se tužba radi naknade štete podnosi ako se šteta proteže u budućnost, a prevazilazi iznose koje oštećeni ostvaruje po osnovu zdravstvenog, invalidskog ili socijalnog osiguranja⁸.

Sud opredeljuje oblik i visinu naknade štete prema vrsti pretrpljene štete, tj. zavisno od toga da li se radi o stvarnoj ili budućej šteti. U francuskom pravu se uvek pravi razlika između privremene nesposobnosti (*incapacite temporaire*) i trajne nesposobnosti za rad (*incapacite permanente*). Dok se visina stvarne materijalne štete koju oštećeni trpi gubitkom zarade tokom privremene nesposobnosti za rad utvrđuje vrlo precizno, kao razlika zarade koju bi tužilac ostvarivao da ima očuvanu punu radnu sposobnost i zarade koju je ostvarivao od momenta povređivanja do konsolidacije zdravstvenog stanja, dotle se, u slučaju trajne nesposobnosti za rad, naknada buduće štete u vidu gubitka zarade određuje u paušalnom iznosu, dakle nepreciznije, i to prema stepenu ustanovljenog invaliditeta ošteće-

⁶ U ovom smislu: Canarsa M.(2002), „Compensation for Personal Injury in France”, *The Cordozo Electronic Law Bulletin*, vol. 8, 14, (<http://www.jus.unin.it/cardozo/review/2002/cannarsa.pdf>), 12. 3. 2018), O. Moréteau, 14, N. Vezina, “Préjudice matériel, corporel et moral: variations sur la classification tripartite du préjudice”, *Revue de droit de l’Université de Sherbrooke*, vol. 24, 1993, 165. L. Aynès, međutim, objašnjava da nema zakonskog uporišta za korišćenje izraza *préjudice économique*, koji je svojstven anglosaksonskom a ne kontinentalnom pravu (L. Aynès, Quelques données juridiques, Conférence Cour de Cassation, 26. Avril 2007, 1 (https://www.courdecassation.fr/IMG/File/pdf_2007/26-04-2007/26-04-2006_aynes.pdf), 4. 5. 2018.). Slično tome, M. Kingisepp, navodi da se treba držati distinkcije materijalna – nematerijalna šteta, što činimo u ovom radu, jer *pure economic damage* (*préjudice économique*) nije sinonim materijalnoj šteti, niti izgubljenoj dobiti, nego podrazumeva i štetu od umanjene ekonomske aktivnosti koju trpi neko drugi, a ne lice prema kome je preduzeta štetna radnja (M. Kingisepp, Scope of Claim for Consequential Damage in Delict Law, *Juridica International*, VIII/2003, 204 (http://www.juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2003_1_203.pdf), 12. 4. 2018.).

⁷ Povreda materijalnog dobra može biti praćena nematerijalnom štetom (na primer, pogibija kućnog ljubimca koja kod vlasnika izaziva duševne patnje) ili napad na ugled i čast licamože imati imovinske posledice zbog smanjene zarade oklevetanog lica (N. Vezina, 166).

⁸ Cannarsa M., 15.

nog, koji može da iznosi od 1% do 100%⁹. Osnovni kriterijum od koga zavisi proračun gubitka zarade temelji se na rezultatu medicinskog veštačenja kojim se utvrđuje procenat smanjenja radnih sposobnosti oštećenog, uobičajeno prema tablicama medicinskih veštaka (najčešće se u sudskoj praksi koristi *Le concours medical*).¹⁰ U primeni su tablice utvrđene Uredbom br. 2003-314 od 4. 4. 2003. o karakteru ozbiljnih medicinskih povreda, jatrogenih stanja i infekcija u skladu sa članom L. 1142-1 Zakona o javnom zdravlju¹¹.

Sud će odmeriti visinu naknade i odrediti naknadu u obliku rente zavisno od utvrđene stope invaliditeta, starosti oštećenog (tj. verovatnom trajanju njegovog života) i uobičajenog iznosa naknade koja se dosuđuje za područje nadležnog apelacionog suda, s tim što će češće optirati za rentu, umesto za jednokratnu novčanu naknadu u slučajevima trajne invalidnosti ili smrti oštećenog, kada se naknada dovodi u vezu sa budućim gubitkom zarade ili gubitkom izdržavanja¹². Odluka sudije zavisice ne samo od navedenih kriterijuma, nego i od procene da li će renta biti privremenog ili trajnog karaktera. Sudija nije vezan zahtevom tužioca, tako da može dosuditi rentu, iako je tužilac tražio naknadu u jednokratnom (kapitaliziranom) iznosu. Sudija može opredeliti naknadu i tako da njen jedan deo odredi u paušalnom iznosu, a drugi u obliku rente. U praksi prevlađuju jednokratno isplaćene naknade, dok se renta obično dosuđuje ako je tužilac maloletan ili je trajno nesposoban za rad u velikom stepenu. Od 1974. godine, na iznose rente se obavezno primenjuje indeksacija, kako bi se eliminisalo nepovoljno dejstvo inflacije¹³. U slučaju saobraćajnih nezgoda, diskontovanje se, prema stanovištu sudske prakse i regulativi, zasniva na indeksu revalorizacije koji važi za periodične isplate naknade za nezgode na radu¹⁴, dok u drugim slučajevima sudija može koristiti bilo koji indeks po slobodnom izboru. Sudija dodatno mora da odredi hoće li se renta isplaćivati mesečno ili kvartalno i, na kraju, mora da opredeli kriterijume za obustavu rente posle određenog vremena (na primer, kada se isplaćuje renta zbog tuđe nege i pomoći).

⁹ Chartier Y.(1983), *La réparation du préjudice dans la responsabilité civile*. Dalloz, Paris³, 222.

¹⁰ *Le Concours médical, Barème indicative d'évaluation des taux d'incapacité en droit commun*, 2001, dostupno na: http://www.expertisemedicale.be/upload/documents/documentation/Barème_indicatif_d_evaluation.pdf, 3. 5. 2018.

¹¹ Décret n° 2003-314 du 4 avril 2003 relatif au caractère de gravité des accidents médicaux, des affections iatrogènes et des infections nosocomiales prévu à l'article L. 1142-1 du code de la santé publique, *Journal Officiel „Lois et Décrets“* (JOFR) no. 81 du 5 avril 2003, p. 6114, dostupno na <https://www.legifrance.gouv.fr/eli/decret/2003/4/4/SANS0321053D/JO/texte>, 4. 5. 2018.

¹² French Law on Compensation for Road Traffic Accidents, october 2008, 30 (http://www.bcf.asso.fr/system/files/Guide_indemnisation_EN_octobre_2008_1.pdf, 3. 5. 2018).

¹³ Cannarsa M., 23.

¹⁴ Cass. 2e civ., 16 janv. 2014, no 12-28.119, *Bull. civ. II*, no 8, navedeno prema: M. Danimal *La réparation intégrale du préjudice corporel : réalités et perspectives*, Université du Droit et de la Santé - Lille II, 2016, 76. Troškove revalorizacije rente za slučaj saobraćajne nezgode snosi država (Cannarsa, str. 23).

Istraživanja pokazuju da postoji velika neujednačenost u sudskoj praksi, počev od uslova za procenu stručnosti veštaka, skala koje se smatraju prihvatljivim da se na osnovu njih proceni invaliditet oštećenog, korišćene nomenklature vidova reparabilne štete ili tabela kapitalizacije, jednom rečju, vlada totalna sloboda u proceni kriterijuma i uslova pod kojima se odmerava naknada za buduće štete¹⁵.

Potrebe da se poboljša položaj žrtava saobraćajnih nezgoda i ubrza postupak naknade štete bili su razlozi usvajanja tzv. Badinterovog zakona 1985. godine¹⁶. Na osnovu člana 44. navedenog zakona, lice u čiju je korist ustanovljena renta (sporazumno ili sudskom odlukom) može zahtevati u sudskom postupku kapitalizaciju (cele rente ili delimično), uz njeno diskontovanje budućih novčanih tokova koje se koristi kao metoda procene kapitala. Primenom navedenog člana Badinterovog zakona u suštini se podstiče naknada štete u obliku rente, dok bi kapitalizaciju trebalo primeniti izuzetno i u naročito opravdanim slučajevima. Primena navedene odredbe izazvala je probleme u praksi zato što administrativno određen indeks revalorizacije novca po pravilu ne odgovara stopi inflacije. Oštećeni su izloženi uvećanju stvarnih troškova iz godine u godinu, čak i kada se renta revalorizuje po odobrenim indeksima, a ne mogu zahtevati sudskim putem naknadu uvećanih troškova, ako se nisu stekli zakonski uslovi da traže povećanje rente zbog pogoršanja zdravstvenog stanja.¹⁷ Skala kapitalizacije je poslednji put utvrđena 2018. godine i fiksirana na 0,5%, u skladu sa tablicama mortaliteta INSEE utvrđenim za opštu populaciju za period od 2010. do 2012. godine¹⁸.

Prilikom procene visine naknade štete u vidu gubitka zarade primenjuje se jedna dve metode tarifnog obračuna, zasnovanog na procentualno izraženoj, veštačenjem utvrđenoj, nesposobnosti za rad oštećenog. To su matematički proračun ili izračunavanje po stavkama. Matematičko izračunavanje ograničava se na obračun godišnjeg ekonomskog gubitka oštećenog, tako da se iznos naknade može kapitalizovati, prema verovatnom trajanju poveriočevog života. Izračunavanjem po stavkama obračunavaju se pojedini vidovi pretrpljene štete po osnovu trajne nesposobnosti tužioca (a ne samo ekonomski gubitak), a način obračuna se može razlikovati od suda do suda, s tim što se ujednačava u istom sudu kroz odeljenje sudske prakse.¹⁹

¹⁵ Daliman M., 29.

¹⁶ *Loi n 85-677 du 5 juillet 1985 tendant à l'amélioration de la situation des victimes d'accidents de la circulation et à l'accélération des procédures d'indemnisation*, *Journal Officiel* du 6 juillet 1985 en vigueur le 1er janvier 1986.

¹⁷ M. Daliman, 77.

¹⁸ Barème de capitalisation 2018, 307, p.3, (http://www.ajdommagecorporel.fr/sites/www.ajdommagecorporel.fr/files/fichier_cv/Bar_me_de_capitalisation_2018.pdf, 3. 5. 2018).

¹⁹ 3 Cass. crim., 19 December 1991, RCA 1992.170, French Law in: *Ius Commune Casebook for the Common Law of Europe*, Chapter 8: Remedies, (<http://www.casebooks.eu/tortLaw/chapter8/>, 16. 5. 2018).

U slučaju smrti oštećenog, po opštoj odredbi člana 1382. Građanskog zakonika naknadu štete mogu tražiti sva lica koja gube izdržavanje smrću davaoca izdržavanja. Krug lica koja imaju pravo na naknadu štete je širi u odnosu na izdržavana lica po porodičnom zakonodavstvu, tako da naknadu mogu tražiti i svi koji su materijalno zavisili od faktičkog izdržavanja koje im je preminuli davao, iako nije bio u zakonskoj obavezi da to čini. Opasnost da se proizvoljno proširi krug lica koji bi kao posredni oštećeni (tzv. rikošet žrtve) imali pravo da zahtevaju naknadu štete izbegava se u sudskoj praksi obavezom dokazivanja uzročne veze pretrpljene štete sa smrću davaoca izdržavanja.

Dosuđena naknada u obliku rente podleže promeni u zavisnosti od okolnosti koje utiču na njeno smanjivati, povećavanje ili prestanak. Obično se u sudskoj praksi uvažavaju zahtevi tužioca kojim traži povećanje rente, zbog pogoršanja zdravstvenog stanja, dok se, po pravilu, smanjenja rente ne dozvoljavaju, ako su stranke o iznosu rente postigle odgovarajući sporazum²⁰.

3. Pravo Engleske i Velsa

Za razliku od francuskog prava, u *common law* pravu, koje, za potrebe ovog rada, predstavlja englesko pravo, primarni način naknade štete jeste isplata jednokratnog novčanog iznosa. Materijalne štete koje će trajati u budućnosti nadoknađuju se tako što se jednokratni novčani iznos kapitalizuje, na osnovu aktuarske procene trajanja štete u budućnosti i verovatnog trajanja poveriočevog života. Dobijeni iznos se množi administrativno propisanim koeficijentom, kako bi se obezbedila održanje vrednosti kapitala u uslovima inflacije. Iz prihoda koje donosi dobijeni kapital, oštećeni može da obezbedi bankarsku rentu ili da uplati dobrovoljno penziono osiguranje. Uprkos tradiciji po kojoj se naknada štete obračunava u jednokratnom, kapitalizovanom, iznosu, u engleskom pravu, a potom i u pravima Škotske, Severne Irske i Republike Irske uvodi se početkom XXI veka sudski nalog periodičnog plaćanja naknade štete (*periodical payment order* - PPO) kao način naknade kojim se bolje postiže svrha naknade u odnosu na oštećene koji pretrpe velike štete usled telesne povrede ili smrti bliskog lica, najčešće na radu, u saobraćaju, zbog pogrešnog lečenja i slično. Reformi zakonodavstva, koju su engleski osiguravači ocenili najznačajnijom u poslednjih 150 godina, prethodilo je dvadesetogodišnje iskustvo u primeni strukturiranog poravnjanja stranaka o obročnoj isplati kapitalizovane rente (*structured settlement*)²¹. Nastavkom reforme dopunjen je posto-

²⁰ Viney G.(2008), "Tort Liability", in: *Introduction to French Law*, G. A. Bermann, E. Picard (eds.), Austin -Boston, 260.

²¹ Cropper R., Wass V.(2009), „Periodical payments awards and the transfer of risk“, in: *Personal Injury and Wrongful Death Damages Calculations: Transatlantic Dialogue (Contemporary Studies in Economic and Financial Analysis*, J.O. Ward, R.J. Thornton (eds.), Bingley, 159-160.

jeći sistem naknade štete u kome i dalje dominira isplata jednokratne novčane naknade. Periodično plaćanje naknade osobenost je anglosaksonskog prava. Ostvaruje funkciju sličnu renti u kontinentalnom pravu, iako se sa njom ne može u potpunosti izjednačiti. Stoga valja detaljnije objasniti u čemu se sastoji.

Osnovni princip odštetnog prava u Velikoj Britaniji jeste *restitutio in integrum*, tako da način naknade štete treba da omogućiti uspostavljanje ranijeg stanja pre nego što je šteta bila prouzrokovana, u meri u kojoj je to moguće. Popravljanje štete, kada je reč o pretrpljenoj telesnoj povredi, prevashodno se postiže novčanom isplatom jednokratno odmerenog, paušalnog iznosa na ime gubitka zarade i isplatom troškova lečenja, koji, po potrebi, uključuju troškove medicinske rehabilitacije ili nabavke lekova, uređaja ili opreme kako bi se oštećeni stavio u isti položaj koji je imao pre nego što je pretrpeo povredu. Naknada štete za slučaj smrti obuhvata isplatu gubitka izdržavanja i troškova sahrane koje su imali supružnik ili bliski srodnici poginulog. Izračunavanje paušalne naknade štete u jednokratnom iznosu u sudskoj praksi se, na osnovu člana 1. Akta o šteti²² (*Damage Act*) iz 1996. godine, vrši na osnovu statističkih tablica (*Ogden tables*), kojima se olakšava izračunavanje tako što se procenjeni godišnji ekonomski gubitak oštećenog (penzije ili zarade) množi administrativno utvrđenom diskontnom stopom, koja, prema izmenama navedenog akta od 27. februara 2017. godine, iznosi -0,75%²³. Isplata kapitalizovane rente može da bude nepovoljna sa stanovišta potreba oštećenog iz nekoliko razloga. Moguće je da naknada postane nedostatna, ako oštećeni živi duže nego što je bilo aktuarskim proračunom bilo predviđeno. Ne može se isključiti ni nepovoljan uticaj inflacije na smanjenje vrednosti novca, a takođe postoji opasnost da oštećeni, težeći maksimizaciji profita, uloži dobijeni kapitalizovani iznos u rizično poslovanje, tako da, u nedostatku sredstava za izdržavanje, postaje, kao socijalni slučaj, teret za državu. Pored toga, tužilac koji je ostvario pravo na kapitalizovanu rentu ne može tražiti naknadu u slučaju kada mu se, kao posledica pretrpljene povrede, pogorša zdravstveno stanje²⁴. Sa druge strane, periodičnim plaćanjem naknade (osloboda poretza) se postiže sigurnost u podmiranju neophodnih troškova za život oštećenog, čak i kada nema porodice ili srodnika koji bi se brinuli o njemu, što je naročito važno kada se radi o teško telesno povređenim licima koja ne mogu prihodovati niti obavljati osnovne životne potrebe bez tuđe pomoći.

²² Dostupno na <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/48/contents>, 4. 5. 2018.

²³ Ministry of Justice, <https://www.gov.uk/government/news/new-discount-rate-for-personal-injury-claims-announced>, 5. 5. 2018. Konstatujući da se u Engleskoj naknada većinom dosuđuje u jednokratnom iznosu, koji više ne podleže promenama, Cess van Dam prenosi tuđu opasku da engleski sudovi u praksi prihvataju vrlo jednostavan način obračuna naknada koji se potpuno razlikuje od naučnog metoda korišćenja akurantnog računa i pre podseća na astrološka pogađanja (Van Dam C.(2013), *European Tort Law*, Oxford University Press, Oxford, 361).

²⁴ L. Vismara, A Comparison of Compensation for Personal Injury Claims in Europe, January 2014, *Auto/Motor, General Liability*, 13, <http://www.genre.com/knowledge/publications/claimsfocus-pc-201309-en.html>, 3. 5. 2018.

Periodično plaćanje naknade uvedeno je statutarnim odredbama Akta o sudovima (*Courts Act*), donetog 1. aprila 2003, u primeni od 1. aprila 2005. godine²⁵. Nalog za periodična plaćanja mogao bi biti donet po svim tužbama za naknadu štete usled smrti lica koje se temelje na Aktu o nezgodama sa smrtnim ishodom²⁶ (*Fatal Accidents Act*) od 22. jula 1976. godine i Aktu o pravnoj reformi (različitih odredbi) iz 1934. godine (*Law Reform (Miscellaneous Provisions) Act*)²⁷. U praksi, ipak, u obzir dolaze samo određeni tužbeni zahtevi, uobičajeno oni koji se odnose na katastrofalne štete usled povrede ili oštećenja zdravlja koje trpe deca ili mlade osobe²⁸.

Sudovi su na osnovu odredbi članova 100 i 101 Akta o sudovima dobili ovlašćenje da dosuđuju naknadu koja će se periodično isplaćivati (*periodical payments order*) za buduće materijalne štete pretrpljene telesnom povredom, saglasno članu 2(1) Aktu o šteti. Sud je, prema navedenim odredbama, dužan da ispita da li je u konkretnom slučaju primerenije odrediti periodičnu isplatu naknade, umesto isplate jednokratnog iznosa. Sud može odrediti da se naknada plaća periodično i kada to stranke nisu zahtevale, odnosno i bez njihovog pristanka, rukovodeći se najboljim interesom oštećenog i uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja u kome odlučuje. Pogotovu sud može odrediti periodičnu isplatu naknade ako su stranke sa tim saglasne. Naročito se vodi računa o mogućem doprinosu oštećenog nastanku štete, zbog čega umanjuje iznos naknade.

Periodična plaćanja imaju za cilj da se prevaziđu uočena ograničenja jednokratnog iznosa novčane naknade štete tako što se sada, pri izračunavanju naknade, koristi pristup „odozdo prema gore“ kako bi se visina i način naknade što bolje prilagodili realnim potrebama konkretnog oštećenog, suprotno jednokratnom, paušalnom iznosu naknade koja se odmerava po modelu „odozgo prema dole“, shodno stepenu pretrpljenog invaliditeta oštećenog, tako da ne mora uvek da odgovara šteti koju trpi oštećeni u konkretnom slučaju. Uočeno je u praksi da se u sistemu naknade određene u jednokratnom iznosu, u slučajevima velikih šteta usled telesne povrede, generalno ispoljava tendencija određivanja nižih iznosa naknada, dok se u situacijama kada oštećeni trpi lakše ili obične povrede dešava da naknada, koja se redovno dovodi u vezu sa stepenom invaliditeta oštećenog, bude veća od njegovog realnog ekonomskog gubitka, ako oštećeni može da nastavi radnu aktivnost

²⁵ Dostupno na <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/39/contents>, (pristup 4. 5. 2018)

²⁶ Dostupno na http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1976/30/pdfs/ukpga_19760030_en.pdf, (pristup 7. 5. 2018)

²⁷ Dostupno na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/24-25/41/contents>, (pristup 5. 5. 2018)

²⁸ Williams A.(Chair), Brossart F., Cernesson C., Brown D., Gwinnett C., Howard S., Marks S., Monk J., Reid J., Yeates G.(2002), Periodical Payments and the Courts Act Working Party: Institute and Faculty of Actuaries, (<https://www.actuaries.org.uk/.../periodic-payments-and-courts-...>, pristup 5. 5. 2018).

bez trajnog gubitka prihoda (recimo kada obavlja kancelarijski posao iako je pretrpeo amputaciju noge)²⁹.

Prednost naloga za periodično plaćanje naknade u odnosu na naknadu u jednokratnom, kapitalizovanom iznosu, jeste što se sada u okviru ukupne naknade opredeljuje deo troškova koje je, prema potrebama oštećenog, celishodnije plaćati periodično (uobičajeno troškovi tuđe nege i pomoći, a po potrebi i gubitak zarade), a zatim se iznos naknade koja se plaća na godišnjem nivou koriguje indeksom cena na malo, kako bi se eliminisali nepovoljni uticaji inflacije, dok se ostatak novčane naknade kapitalizuje³⁰. Sud je jedini merodavan da odredi periodično plaćanje naknade, čak i kada obe stranke postignu prethodno sporazum da se naknada isplati u jednokratnom iznosu. Sud je iskoristio navedeno ovlašćenje već u prvom sudskom slučaju *Godbold vs Mahmood*³¹ u kome je sudija odredio periodičnu isplatu naknade troškova pomoći i nege, uprkos tvrdnji odgovornog lica da su prekomerni troškovi nege priznati podnosiocu zahteva prema cenama usluga iz državnih zdravstvenih ustanova i da bi bilo po odgovorno lice povoljnije da te troškove podnosilac zahteva privatno plaća iz kapitalizovanog iznosa naknade. Sud je stao na stanovište da je periodična isplata troškova zdravstvene nege u najboljem interesu podnosioca zahteva, uprkos tome što stranke nisu tražile sukcesivnu isplatu navedenih troškova.

Sa stanovišta osiguravača i reosiguravača, plaćanje periodičnih naknada znači prebacivanje rizika očekivanog trajanja života oštećenog, inflacije i varijabilnosti iznosa naknade na osiguravače, što podrazumeva veće troškove za likvidaciju šteta (time i potrebu stvaranja rezervi). Pored toga, poslovanje opterećuje varijabilnost troškova, koji u krajnjem zavise od trajanja života oštećenog, a moraju se prilagođavati administrativno utvrđenoj diskontnoj stopi na godišnjem nivou (prema nacionalnom izveštaju o zaradama na osnovu *Annual Survey of Hours and Earnings*, ASCHE ili drugim indeksima)³². U odeljku 2 (8) Akta o šteti predviđeno je da se indeksacija periodičnih plaćanja vrši na osnovu indeksa porasta cena na malo prema prosečnoj potrošačkoj korpi (RPI), ali je sudu dozvoljeno da koristi drugi sistem indeksacije, primeren konkretnom slučaju, što se čini upravo kada se određuje periodična isplata naknade za štete prouzrokovane telesnom povredom, kada se prih-

²⁹ Vismara L.(2014), *A Comparison of Compensation for Personal Injury Claims in Europe*, January, Auto/Motor, General Liability, pp. 5, 10, <http://www.genre.com/knowledge/publications/claimsfocus-pc-201309-en.html>, (pristup 4. 5. 2018)

³⁰ Argument istaknut tokom političke rasprave koja je prethodila usvajanju zakonskih izmena (v. Williams A. et al, *Periodical payments and the Courts Act*, Faculty of Actuaries, 7. 11. 2002. (<https://www.actuaries.org.uk/.../periodic-payments-and-courts-...>), 5. 5. 2018).

³¹ *Goobald v. Mahmood* (2005) All ER (D) 251 (Apr), <https://lexisweb.co.uk/cases/2005/april/godbold-v-mahmood>. Prikaz slučaja i u: M. Mandelstam, *Community Care Practice, and the law*, London- Philadelphia 2009⁴, 28283.

³² Cropper R., Wass V., 162.

vata indeks prosečnih godišnjih zarada (ASHE). U tom smislu značajna je odluka koju je Apelacioni sud doneo 17. januara 2008. godine u predmetu *Tameside Glossop NHS Trust v Thompstone*³³, utvrdivši, na osnovu rezultata finansijskog veštačenja, da je za podnosioca zahteva koji je u momentu rođenja pretrpeo oštećenje zdravlja zbog medicinske greške primerenije drugačije indeksiranje neophodnih troškova buduće nege i pomoći.

Sud posebno vodi računa o tome da li će se u konkretnom slučaju, s obzirom na finansijsko stanje odgovornog lica, postići razumno siguran kontinuitet periodične isplate naknade (odjeljak 2 (3) Akta o šteti). Da bi se olakšala procena standarda razumno sigurnog kontinuiteta plaćanja, u odeljku 2 (3) Akta o šteti uvedena je neoboriva zakonska pretpostavka po kojoj se razumno sigurnim u pogledu kontinuiteta plaćanja smatraju taksativno navedeni izvori plaćanja, pretežno državni. Sudska procena, data u jednom sudskom slučaju, da određena ustanova može obezbediti razumno siguran kontinuitet plaćanja, obavezuje druge sudove pri odlučivanju. Obezbeđenje sigurnosti isplata naknada posebno je značajno kada odgovorno lice nije državna ustanova, fond ili telo čije usluge plaća ili za čije finansijske gubitke garantuje država, kao što je to, recimo, Nacionalna zdravstvena služba.

Neizvesno dug period periodičnih plaćanja razlog je što je zakonodavac morao predvideti pravila o izmeni iznosa naknade što podseća na smanjenje ili povećanje rente. Pošto je reč o okolnostima koje su neizvesne i nepovoljne za osiguravača, u slučaju kada oštećeni traži povećanje naknade zbog pogoršanja zdravstvenog stanja, zakonodavac je napravio kompromis, tako što ograničava prava podnosioca zahteva da može tražiti izmenu naknade samo ako su okolnosti buduće promene njegovog zdravstvenog stanja bile predvidive u vreme kada je sud doneo odluku o naknadi štete, iako nije ograničen period u kome se mogu ispoljiti pogoršanja ili poboljšanja zdravstvenog stanja oštećenog³⁴. Da bi bilo jasnije pod kojim se uslovima može tražiti promena iznosa periodičnog plaćanja, donet je Nalog o varijantama periodičnog plaćanja naknada šteta³⁵. Iz načina kako je u Nalogu formulisan uslov za izmenu iznosa periodičnih davanja pokazuje se da će u praksi retko biti moguće postići izmenu periodičnih plaćanja. Osigurači postižu zaštitu svojih interesa tako što isključuju navedenu mogućnost prethodnim sporazumom sa podnosiocem zahteva, dok se od oštećenih ne može očekivati da će tražiti smanjenje periodičnih plaćanja u situaciji kada prestane neka njihova

³³ *Thompstone v Tameside and Glossop Acute Services NHS Trust and other appeals* [2008] EWCA Civ 5, [2006] All ER (D) 333 (Nov); komentar odluke u: Waller, Buxton and Smith LJJ., Damages-Personal-Injury-Amount of Damages, *New Law Journal*, 25. January 2008. godine, dostupno <https://www.newlawjournal.co.uk/content/thompstone-v-tameside-and-glossop-acute-services-nhs-trust-and-other-appeals-2008-ewca-civ-5>, 5. 5. 2018.

³⁴ Williams A. *et. al.*, 5-9.

³⁵ The Damages (Variation of Periodical Payments) Order 2005, Statutory Instrument No. 841 (<http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2005/841/made>, 4. 5. 2018).

potreba, na primer, kada im više nije potrebna aktivna tuđa pomoć noću, nego je dovoljno samo nečije pasivno prisustvo³⁶.

Dosadašnje iskustvo u primeni odredbi o nalogu za periodično plaćanje naknade pokazuje da se godišnje u oko trideset slučajeva katastrofalnih šteta odobrava navedeni način naknade štete. Jedan od razloga relativno retke primene odredbi u praksi je i taj što advokati mogu lakše naplatiti svoje nagrade iz paušalno određene naknade, nego iz relativno malih rata, koliko god da su redovne³⁷.

4. Zaključak

Periodična novčana naknada prihvata se i u francuskom i u engleskom pravu kao pogodniji način naknade materijalne štete za slučaj telesne povrede ili smrti lica. U francuskom pravu sud nije u obavezi da prioriteto dosudi rentu, tako da se naknada često određuje u jednokratnom, kapitalizovanom iznosu, naročito ako takav predlog iznesu stranke sporazumno. Badinterovim zakonom se, međutim, sugeriše prioritet rente u određenim slučajevima. Pragmatični razlozi rukovodili su i engleskog zakonodavca da zakonskim izmenama predvidi periodična plaćanja kao način odmeravanja naknade buduće štete, iako takva isplata naknade nije svojstvena anglo-saksonskom pravu. Zakonska rešenja se primenjuju u retkim slučajevima kada katastrofalne štete trpe deca od rođenja (štete zbog lekarske greške) ili mladi ljudi, usled povrede.

I u jednom i u drugom pravu visina buduće materijalne štete, uzrokovane pretrpljenom telesnom povredom, utvrđuje se na osnovu stepena invaliditeta. U oba sistema je moguće da se pojedini troškovi isplaćuju periodično, a da se ostatak naknade kapitalizuje. Razlog približavanja dva pravna sistema kroz periodične isplate naknade štete svakako treba tražiti u činjenici da se na taj način postiže veća socijalna sigurnost povređenog lica

³⁶ Norris W., „Periodical Payments: the first six Months”, 39 *Essex Chambers*, 4. 10. 2005, 39, http://www.39essex.com/docs/articles/WN_Periodical_Payments_first_six_months_Oct_05.pdf, (pristup 5. 5. 2018)

³⁷ Carpenter G. (ed.), *Periodic Payments Order – Issues and Implications for Reinsurance*, cgcapitalideas.com, 14. 10. 2010. (<http://www.gccapitalideas.com/2010/10/14/periodic-payment-orders-%E2%80%93-issues-and-implications-for-reinsurance/>, pristup 5. 5. 2018).

* * *

**PERIODICAL PAYMENT (RENT) AS A FORM OF DAMAGE
COMPENSATION IN FRENCH LAW AND ENGLISH LAW**

Summary

Compensation for extra-contractual damages in the form of an annuity (periodical payment, fr: rente) is a specific way of compensating for future material damage. Periodical payment provides proprietary security of the injured person, which is especially important in case of major damage caused by bodily injury, sickness or death. The paper compares continental (French) and Anglo-Saxon (English) law. The authors explain the similarities and differences between the two systems, finding that in French law the periodical payment is one of the ways to compensate, while in English law, the priority has monetary compensation in one amount. The authors describe both legal systems and find that the differences between them are reduced, as the English court has been given the authority to determine the periodical payment of compensation, if it is in the best interest of injured party. The method of measuring annuities and situations in practice is described as well.

Key words: material damage, loss of maintenance, lost earnings, rent, French law, English law